

HARMFUL EFFECTS OF GRAIN WASTE ON RABBITS

M.T.Isaev, O.U.Kuldoshev, Sh.A.Akmalov

Scientific Research Institute of Veterinary Samarkand, Uzbekistan

Annotation: The article notes clinical pathological and anatomical changes in the body of rabbits and laboratory animals, poisoning with seeds of poisonous weeds, which are found among the remains of grain in our different grain regions.

Keywords: Toxic, rabbit, poisonous, waste, pathomorphological, histological, poisoning, seed, dystrophic-necrotic, alkaloid, glucose, essential oil, organic acids.

ҚУЁНЛАРГА БЕРИЛГАН ҒАЛЛА ЧИҚИНДИСИНИНГ ЗАРАРЛИ ТАЪСИРИ

М.Т.Исаев, О.У.Қўлдошев, Ш.А.Акмалов

Ветеринария илмий тадқиқот институти, Самарқанд, Ўзбекистон

Аннотация: Ушбу мақолада ғалла етиштирувчи турли худудларимизда ғалла чиқиндилари орасида учрайдиган заҳарли бегона ўтларнинг уруғлари билан заҳарланган лаборатория ҳайвонлари қуёнлар организмида клиник, патологоанатомик ўзгаришлар қайд этилган.

Калим сўзлар: Токсик, қуён, заҳарли, чиқинди, патоморфологик, гистологик, заҳарланиш, уруғ, дистрофик-некротик, алкалоид, глюкоза, эфир ёғи, органик кислоталар.

ВРЕДНОЕ ВОЗДЕЙСТВИЕ ЗЕРНООТХОДОВ НА КРОЛИКОВ

М.Т. Исаев, О.Ю. Кулдошев, Ш.А. Акмалов

Научно-исследовательский институт ветеринарии Самарканд, Узбекистан

Аннотация: В статье отмечены, клинико-патологические и анатомические изменения в организме кроликов и лабораторных животных, отравленных семенам ядовитых сорняков, которые обнаруживаются среди остатков зерна в разных зерновых регионах Узбекистана.

Ключевые слова: Токсический, кролик, ядовитый, отход, патоморфологический, гистологический, отравление, посевной, дистрофически-некротический, алкалоид, глюкоза, эфирное масло, органические кислоты.

Хаётимиз давомида табиатда фойдали ўсимликлар билан бирга, инсон ва бошқа жонзотларнинг организмига заҳарли таъсир этувчи ўсимликлар учраши ҳаммамизга маълум. Токсик таъсири бу заҳарли ўсимликларнинг уруғлари, поялари барглари ёки ўзидан чиқарган шираларида заҳарли химик бирикмаларнинг учрашига боғлиқ. Бу бирикмалар алкалоид, глюкоза, эфир ёғи, органик кислоталар ва уларнинг ангридлари, лактон бўёқли моддалар (госсипол, гиперизми) ва бошқалар ҳолида бўлади.

Ўзбекистон шароитида учровчи захарли ўсимликларнинг айрим турларининг алоҳида одамлар, ҳайвонлар ва паррандалар организмига захарли таъсирини бир неча олимлар томонидан (Ф.И. Ибодуллаев, Н.Х. Шевченко, М. Норбоев, Г.С. Нормуродов ва бошқалар) ўрганилган.

Шунга қарамасдан ғалла чиқиндилари таркибида учрайдиган ёввойи, захарли ўсимликларнинг ҳайвон организмига комплект таъсири тўлиқ ўрганилмаган.

Ҳосилни йиғиб ғаллани тозалаш жараёнида 4-16 фоизгача чиқинди ажралади. Бундай чиқинди таркибида 30-50 фоиз ҳар хил бегона, захарли ўсимликларнинг уруғи, вегетатив қисми бўлса қолган 50-70 фоизи майдаланган ва пуч донларидир. Аслида бундай чиқиндиларни ёндириш ёки бошқа йўллар билан йуқотиш зарур. Аммо бундай чиқиндилар кўпинча ҳайвонот учун тайёрланадиган омухта емга қўшилиб юборилади ёки айрим фермерлар, озука етишмаслиги сабабли тўғридан тўғри ҳайвонларни озиклантиради. Натижада ҳайвонларда, катта иқтисодий зарар кўрилади. Яъни захарланиш орқали ҳайвон ва паррандалар нобуд бўлади, маҳсулотлари (гушт, тухум, сут, жун) камаяди. Подани тиклаш қобиляти (бола ташлаш, қисир қолиш) йўқолади. Ҳайвон организмнинг ҳар хил захарли таъсиротларга ва юқумли касалликларга қарши курашиш қобиляти пасаяди. Ҳайвоннинг меъёрида ўсиши ва ривожланиши бузилади.

Соғиладиган ҳайвонларнинг бир нечта тур захарли ўсимликлар билан захарланганда сутлар захарли хусусиятга эга бўлади, бу ёш ҳайвонларнинг ҳамда одамларнинг захарланишига олиб келиши мумкин.

Шу сабабли биз мамлакатимизда экиладиган ғалла майдонларида учрайдиган бегона, ёввойи, захарли ўсимликларнинг ғалла чиқиндиларининг таркибида қанча учрашини ва ҳайвонларнинг организмига қандай таъсир этишини ўрганишни ўз олдимизга мақсад қилиб қўйдик.

Республикаimiz вилоятларидаги айрим ғалла экиладиган майдонларида учрайдиган бегона, ёввойи ва захарли ўсимликлар ўрганиб чиқилади. Дон комбинатларида ғалла тозалашдан ажратилиб олинган ғалла чиқиндиларидан намуналар олиниб, лабораторияда текширилди. Ғалла чиқиндиларининг зарарли таъсирини ўрганиш мақсадида лаборатория ҳайвонлари куёнларда тажриба ўтказилди. Тажриба 25 та куёнларда олиб борилди. Куёнлар ҳар гуруҳда 5 бошдан 5 гуруҳга ажратилди биринчи гуруҳ назоратдаги куён бўлиб, уларга ғалла чиқиндиси берилмади. Иккинчи гуруҳ куёнлар рациондаги тўйимли озука миқдорида 10 фоиз ғалла чиқиндиси, учунчи гуруҳ куёнларга 30 фоиз ғалла чиқиндиси берилди, тўртинчи гуруҳ куёнларга 50 фоиз ғалла чиқиндиси берилди ва бешинчи гуруҳ куёнларга 100 фоиз чиқинди берилди.

Тажриба ва назоратдаги куёнлар ҳар куни клиник текшириш ўтказилди ва ҳар 30 кунда қон олиниб гематологик текширилди. Тажрибанинг давомийлиги 6 ойни ташкил этди. Натижада 5 гуруҳдан 5 бош куён, 4 гуруҳдан 4 бош куён ўлди. Уларнинг танаси ёрилиб патоморфологик текширилганда ошқозон ичакларида сурункали дескваматив катарал яллиғланишлар, жигар, ўпка ва буйракларида дистрофик-некротик ўзгаришлар ва гавданинг кескин ориқлаши аниқланди. Шунингдек баъзи куёнлар организмида шиллиқ пардаларнинг сарғайиши,

кўкрак, айримларида қорин бўшлиқларида сариқ суюқликнинг тўпланиши кузатилди. Бундан ташқари кўпчилик тажриба гуруҳ қуёнларнинг жигарида дистрофик, некротик жараёнларнинг кучли ривожланганлигини кузатилди.

Иккинчи ва учунчи гуруҳда 3 бошдан қуёнлар тажриба якунига сўйилиб. Патологоанатомик ва гистологик текширилди.

Биринчи (назорат) гуруҳдаги қуёнларда ўлим кузатилмади уларнинг клиник гематологик ўзгаришлари физиологик меъёр ҳолатда эканлиги аниқланди.

Тажрибадаги 3-4-5 гуруҳ қуёнлар организмида кузатилган патоморфологик ўзгаришлар турли хил заҳарланишларга хос эканлиги кузатилди. Мажбурий суйилган қуёнларда патоморфологик ўзгаришлар ўлганларига нисбатан сустроқ аммо жигарларнинг шишганлиги, сарғайганлиги, якка-якка қон қуйилишлар заҳарланишдан дарак беради.

Шундай қилиб, тажриба сўнгида ғалла чиқиндисининг 100 фоиз кўшиб берилганда заҳарланиш белгилари 1,5-2 ойдан сўнг заҳарланиш аломатлари кучайиб жуда мураккаб патологоанатомик ўзгаришларнинг келтириб чиқариши, 50 фоиз ғалла чиқиндиси едилганда 3 ойдан сўнг заҳарланиш белгилари намоён бўлиб уларда ҳам мураккаб патологоанатомик ўзгаришлар аниқланди. 30 фоиз ғалла чиқиндиси омукта емга кўшиб берилганда 4 ойдан сўнг заҳарланиш белгилари намоён бўлиши аниқланди. Аммо озуқа рационига 10 фоиз ғалла чиқиндиси кўшиб берилганда қуёнларда тажриба давомида заҳарланиш белгилари кузатилмади.

Хулоса қилиб айтганда Республикамиз ғалла майдонларида бегона ўтлар уруғи кўшилган ғалла чиқиндиларини ҳайвонлар кундалик озуқа рацион таркибида 50-30 фоиз чиқинди кўшилган емни еганда заҳарланиш белгилари кузатилиши аниқланди. Заҳарланишнинг асосий диагностик белгилари: клиник жихатдан ориқланиши, нафас олишнинг ўзгариши, холсизланиши, иштаха йўқолиши, патологик жихатдан жигар, ўпка ва буйракларда дистрофик-некротик ўзгаришлар. Ошқозон – ичакларда сурункали дескватив катарни келтириб чиқаради бу эса организмнинг ўсиши ва ривожланишига катта таъсир кўрсатади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати

1. Триходесмотоксикоз с/х животных и птиц. Н.Х. Шевченко, Ф.И. Ибодуллаев Тошкент Фан 1974 ст. 147.

2. Сорные растения Узбекистана и Мери борьбы с ними. А.Я.Бутков, Р.Д.Мельникова Ташкент 1967 ст. 55.

3. Ёввойи ўтлар ва улардан заҳарланишини олдини олиш. Б.Х.Вафоқулов, С.О.Орипов ва бошқ. Тошкент 1981 й.

4. Гусигин И.А. Токсикология ядовитых растений. // Сельхозгиз, М. 1962 г.

5. Ибодуллаев Ф.И. Қишлоқ хўжалик ҳайвонлар патологик анатомияси. 1999 й. Тошкент ФАН.

6. Ибодуллаев Ф.И., Шевченко Н.Х. «Қишлоқ хўжалик ҳайвонларнинг ва паррандаларнинг триходесмотоксикози» Икки қисмдан иборат илмий-оммабоп филм сценарийси. Тошкент-1985 й.

7. Нормуродов Х.Н., Сулаймонов Э.С Заҳарли ўсимликларнинг фойдаси ва зарари. Тошкент. “ФАН” 1973 й.